

קונטרס

בנין יעקב

עשרת ימי תשובה

אמרים יקרים מפנינים נפלאים
לעורך הלבבות בימים המאירים
להבהיק עיניים ביהלום וספירים

תוכן הענינים

עשרת ימי תשובה

תשובה מאהבה - אימת הדין מעורר לתשובה מיראה ומתוך כך יוכל לבוא לתשובה מאהבה.....ג
שבת בו תשוב - בשבת שובה יש כח לתקן השבתות של כל השנה.....יג

© כל הזכויות שמורות

להערות אפשר לפנות לטל-פקס : 02-999-8201

או למייל : GMAIL.COM@3122131

ניתן להשיג הקונטרס

בירושלים : 053-31-53-661 050-41-75-336

בבית שמש : 052-76-30-720

כמו כן ניתן להשיג את סדרת הקונטרסים

בנין יעקב על המועדים

אלול – ימים נוראים • סוכות • חנוכה • שובבי"ם • פורים – ד' פרשיות

חודש ניסן - חג הפסח - ספירת העומר • שבועות • בין המצרים

וכן בנין יעקב על התורה: בראשית • שמות • ויקרא • במדבר • דברים

עשרת ימי תשובה

תשובה מאהבה

אימת הדין מעורר לתשובה מיראה ומתוך כך יכול
לבוא לתשובה מאהבה

שתי דרכים בעבודת התשובה

שתי דרכים מצאנו בעבודת התשובה, תשובה מיראה ותשובה מאהבה, תשובה מיראה הכוונה שעושה תשובה משום שרוצה להיפטור מן העונש השמור לבעלי עבירה, ותשובה מאהבה הכוונה שאינו חושב כלל מעצמו ומן העונש שעתיד לקבל, אלא רק מתבונן בגדלות השי"ת ובאהבתו אותנו, ומגודל האהבה שמתלקח בקרבו אל השי"ת מתעוררים בקרבו רגשי הרטה ושב בתשובה ומתנחם על מעשיו הרעים.

וידועים דברי רבותינו בגמרא (יומא דף פו:)) שהפליגו במעלת השב מאהבה, עד שאמרו, שכאשר עושה האיש ישראל תשובה מחמת יראה נעשין לו זדונותיו לשגגות, אבל בעת אשר שב מאהבה זוכה ומתהפכין לו הזדונות לזכויות. ויש להבין את הטעם והחילוק בין שני אלו דרכי התשובה, ומדוע כאשר שב מאהבה נהפכים העוונות לזכויות ואילו בתשובה מיראה אין נהפכים העוונות אלא לשגגות בלבד.

אמנם כך ביארו בספרים הקדושים^[א], כי בתשובה מאהבה שמתחרט החוטא על גוף החטא שנכשל בו ומתנחם על מעלליו הרעים, עד שמכח זה נעקר

(א) עפ"י רש"י שם בגמ' ובמסילת ישרים, וראה מה שכתב הגר"א וסרמן זצוק"ל בשם

מעשה החטא מעיקרא וכאילו לא חטא כלל, ומשום הכי יכולין הזדונות להיעשות לזכויות. מה שאין כן זה השב מחמת יראה, אינו מתחרט ואינו כואב על עצם מעשיו הרעים, אלא רק מחמת שחושש לנפשו שמא יגיע על עונשו הראוי לו ממחר הוא לשוב בתשובה, ובאופן הזה לא עקר את חטאו כלל ומדוע זה יהפכו לו זדונותיו לזכויות, די והותר בשבילו במה שנהפכים זדונותיו לשגות.

למען שמו באהבה

בשל"ה הק' (מסכת יומא נר מצוה אות צט) ביאר היטב את גודל העניין של תשובה מאהבה, וכתב שם, שכאשר בא האיש ישראל לעסוק בתשובה על חטאיו, לא די בעצם הדבר שבא לשוב על חטאיו, אלא גם צריך שתהיה התשובה 'למען שמו באהבה', וכך כותב שם, "כלומר, לא יעשה התשובה מיראה, דהיינו מיראת העונש, שאז עושה תשובה לשם עצמו, רק יעשה תשובה מאהבת הבורא".

ומה שכתב שהתשובה צריכה להיות למען שמו באהבה, הוא מפני שבשעה שנכשל האדם בחטא הריהו פוגם בזה בשמו הגדול והקדוש, שם הוי"ה ברוך הוא, ורק בעת אשר שב בתשובה על החטא הריהו מתקן שוב את אשר פגם, ונמצא משלים שוב את אשר חיסר בתחילה, ועל כן צריך שיעשה תשובה למען שמו יתברך, לא בשביל היראה מן העונש אלא רק בכדי לתקן את אשר פגם בשמו הגדול והקדוש. ועל כגון דא אנו מתפללים ומייחלים, "אבינו מלכנו החזירנו בתשובה שלימה - לפניך", דהיינו שנוכה להשלים ולתקן את הפגם שכביכול מגיע עד לפניו יתברך שמו[ב].

ה'חפץ חיים' בכיאר נוסא זה ב'דוגמאות לביאורי אגדות על דרך הפשט' סימן ג' וכבר נדפס בסוף 'קובץ הערות' עמ"ס 'במות', וכן התבאר רבות בספרים הק'.

(ב) וכדאיתא בזה"ק נשא שתיבת 'תשובה' נוטריקון 'תשוב ה"', דהיינו שתשוב הה"א האחרונה שבשם הוי" ברוך הוא למקומה, כי על ידי החטא נתפרדה האות ה"ה ממקומה, ועיין שם.

מעלתו הגדולה של השב מאהבה

דיבורים מפליגים ונוראים כתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ז הלכה ו) במעלתו של העושה תשובה, ומן הדיוק בדבריו עולה בכירור שכל כוונתו הוא על מי ששב בתשובה מאהבה, שכן הוא מדבר שם ממי שעל ידי תשובתו מתקרב לשכינה הקדושה, ולא נאמרו הדברים אלא כמו ששב מאהבה, כי רק השב מאהבה יכול להתקרב כל כך אל השכינה הקדושה, שהרי הוא נקי לגמרי מן העברות שהיו בידו ועתה כבר נעשו זכויות.

והא לך לשון קדשו: "גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה, שנאמר (הושע יד, ב) 'שובה ישראל עד ה' אלקיך', ונאמר (עמוס ד, ט) 'ולא שבתם עדי נאום ה'', ונאמר (ירמיה ד, א) 'אם תשוב ישראל נאום ה' אלי תשוב', כלומר אם תחזור בתשובה בי תדבק". וממשיך הרמב"ם וכותב: "התשובה מקרבת את הרחוקים, אמש היה זה שנאווי לפני המקום, משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד", ודברי קדשו מפליאים ומלהיבים כל לב.

הידוש נפלא: ד' חילוקי כפרה לא נאמרו בשב מאהבה

יתירה על זאת, דהנה כבר נודע מה שאמרו בגמרא (יומא פו.) שישנם ד' חילוקי כפרה^[ג], כלומר, שלא על כל העוונות מועילה התשובה לכפר, אלא שישנם חמאים שהתשובה תולה ואינה מכפרת אלא עד שיגיע יום הכפורים, או

(ג) ואלו הם ארבעת החילוקים: א. עבר אדם על מצות עשה ושב בתשובה, אינו זו משם עד שמוחלין לו, שנאמר: "שובו בנים שובבים". ב. עבר על לא תעשה ועשה תשובה - תשובה תולה ויודה"כ מכפר, שנאמר: "כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם". ג. עבר על כריתות ומיתות ב"ד ועשה תשובה - תשובה ויודה"כ תולין ויסורים ממרקין, שנאמר: "ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עוונם". ד. מי שיש בו חילול ה', כולן - תשובה ויודה"כ ויסורין - תולין, ומיתה מכפרת.

עד שיבואו עליו יסורים ח"ו, ואף ישנם חטאים שאפילו יסורים אין מועילים להם אלא רק מיתה בלבד מכפרת עליהם רח"ל.

אך באו רבותינו מאורי ישראל וחידשו חידוש עצום ונפלא, ואמרו שכל אלו החילוקים לא נאמרו אלא כמו ששב בתשובה מחמת יראת העונש, אבל מי ששב בתשובה מאהבת הבורא יתברך שמו אינו צריך להגיע לכל זה, אלא וודאי שתשובתו מתקבלת לאלתר ותיכף ומיד זוכה למחילה וכפרה על כל עונותיו.

את החידוש הזה כתב ה'מנחת חינוך' (מצוה שסד - אות לה) ואף נתן טעם לדבריו, שהיות והשב מאהבה זדונותיו נעשין לו לזכויות, ממילא כבר נעקר החטא מעיקרא, ואדרבה, רק מצוות ומעשים טובים יש כאן, ולא נותר שום דבר שיצטרך עליהם להמתין לכפרה, שהרי אין כאן שום דבר חטא ועבירה, אולם השב מיראה, על אף שזדונותיו נעשו לשגגות, אך סוף כל סוף עבירות הם וצריכים להמתין עד יום הכפורים שיכפר^[ד].

(ד) וזה לשון ה'מנחת חינוך': גם נראה לי הא דתשובה לחוד אינה מועילה בחמורות, היינו תשובה מיראה, דאין זו תשובה גמורה, אבל תשובה מאהבה זדונות נעשו לו זכויות (יזמא פ:), א"כ אפילו על החמורות מועיל, כיון דנעשין זכויות א"כ למפרע הוו להו מצוות. ובדרוש בארתי, ועוד חזון למועד בעזה"י. ויש עוד להאריך, והשם יתברך ישימני מהשבים אליו מאהבה אמן, עכ"ל.

ולעולם כבר קדם החיד"א בחידוש זה בספרו 'מדבר קדמות' וזה לשונו: כתבו המפרשים דהשב מאהבה תכף מתקבל, ובשב מאהבה לא נאמרו ד' חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש, דדוקא בשב מיראה בחלקות ישית למו רבי ישמעאל, אמנם אם שב בכל לב מאהבה אינו מחוסר זמן ותכף מתקבל ברצון. ויש ליתן טעם, דכיון דבשב מאהבה זדונות נעשו לו זכויות א"כ אין כאן ל"ת וכריתות ומיתות ב"ד, כי אם זכויות, עכ"ל.

וראה ב'בני יששכר' שהתייחס לדברים אלו שהביא החיד"א בשם גדולי הקדמונים, ואחר כך כתב בזה הלשון: ולא נודע לי מקומו איה, וסוגיות הש"ס לא נודעו במסילות הללו, אבל כיון שפסק כן רב מובהק בדרו בבית דין של מטה, פוסקין כן להלכה בבית דין של מעלה. והנה ענין שב מאהבה כתב המהרש"א זללה"ה שעושה ענינים יתירים יתר על ציווי התורה

בעשרת ימי תשובה נוטה לתשובה מיראה

והנה, אלו הימים של עשרת ימי תשובה ידועים ומסוגלים במאד מאד לתשובה, הרבה יותר משאר כל ימות השנה, וכדברי הרמב"ם ב'הלכות תשובה' (פרק ב הלכה ו) שכתב בזה הלשון: "אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד, שנאמר (ישעיה נה, ו) 'דרשו ה' בהמצאו'".

מן הדברים האלו נמצאת למד, שחובת השעה בימים האלה הוא עסק התשובה, וכאשר כבר באנו לעסוק בתשובה שומה עלינו לעשות זאת באופן המועיל והראוי ביותר שהוא תשובה מאהבה, אפס כי מדרך הטבע נוטה לב האדם באלו הימים לעשות תשובה מיראה, שהרי בימים אלו שבין ראש השנה - יום הדין, לבין יום הכפורים - יום החתימה, תלויים ועומדים כל הבינונים שייצא משפטם לטוב, ורובא דעלמא הרי בינונים הם.

ובדשנינו בגמרא (ראש השנה מז:), "שלשה ספרים נפתחין בראש השנה, אחד של רשעים גמורין ואחד של צדיקים גמורין ואחד של בינוניים, צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה, בינוניים תלויין ועומדין מראש השנה ועד יום הכפורים, זכו נכתבין לחיים לא זכו נכתבין למיתה", ואמר עלה במהרש"א "כי האדם סתם נחשב לבינוני".

זאת אומרת שרובא דעלמא הם בינוניים, ונמצא שכל אחד ואחד חושש בימים אלו לגורלו שלא ירבו חטאיו על זכויותיו וגם צופה בחשש שתטיה כף המאזניים לזכותו, עד שמחמת היראה הגדולה שנמצא בה נחפו לעסוק בתשובה על חטאיו, והתשובה הזאת הוא הרי תשובה מיראה ולא מאהבה. ואם כי גם העושה תשובה מיראה בעל תשובה ייקרא, אבל עדיין, תשובה מאהבה גדלה

והוא ויתור הנה "ל כיון שהוא עושה דרך ויתור עם השי"ת כביכול הנה כתורה הוא שהשי"ת יעשה עמו גם כן דרך ויתור ומתכפר לו הכל בתשובה לבדה.

מעלתה לאין ערוך, גם כי היא עוקרת את החטא מעיקרא להפכה לזכויות, ואם כן, תשובה מאהבה מה תהא עליה ומדוע יזנחורה.

אימת הדין מעורר לתשובה מיראה ומתוך כך יבוא לאהבה

אלא יתבאר העניין על פי היסוד שהניח הגאון רבי ישראל סלנטער זי"ע, שהיה מקשה קושיא עצומה, הן גלוי וידוע לכל שהקדוש ברוך הוא שוקד על טובתן של ישראל וחפץ בהצלחתן, ואם כן יש מקום לשאול מדוע קבע הקב"ה להקדים את ראש השנה לפני יום הכפורים, לכאורה היה צריך להיות ההיפך, שהרי בראש השנה נפתחים לפניו ספרי חיים וספרי מיתים ואז שוקלים כל אחד כפי מעלליו האם הוא ראוי לשנה טובה ולפי מעשיו קובעין לו, ואילו יום הכיפורים הוא יום של סליחה ומחילה על כל העוונות.

ואם היה חפץ הקב"ה באמת בטובתן של ישראל, לכאורה היה צריך להקדים את יום הכפורים שיעשו תשובה ויזכו לסליחה וכפרה, ורק אחר כך יגיעו לקראת ראש השנה ויום הדין כאשר נשמותיהם כבר מצוחצחות מכל חטא ועוון, ואז יהיו ראויים מן הדין לזכות לשנה טובה ומתוקה.

התירוץ בזה הוא, שדווקא מחמת שחפץ הקב"ה בטובתן של ישראל קבע להם לעשות מקודם את ראש השנה, והוא מעומק חכמתו יתעלה, כי הקדוש ברוך הוא יודע את לבבות בני האדם אשר להיותם פה בעולם השפל הריהם רחוקים מעניינים של רוחניות, ומגודל הטרדות שהם טרודים בבני חיי ומזוני הרי שקהה חושיהם מדברים שבקדושה, וכל מעייניהם נתונים רק בעסקי גשמיות ופרנסה וכדומה.

לזאת ציווה עליהם הקב"ה לעשות מקודם את ראש השנה, שבו דנים את האדם על עסקי הגשמיות, ועל הדברים האלה כבר יתעוררו לבות האדם לצפות אל השי"ת, שהרי כל ראשם ורובם מונחים באלו העניינים ולזה הם נושאים את עיניהם, וממילא, כאשר כבר יתעורר לבם אל הקב"ה על עסקי הגשמיות או אז

כבר יוכלו להמשיך את ההתעוררות גם אל יום הכפורים שהוא כל כולו על עניינים של רוחניות, וזהו הטובה הגדולה שעשה הקב"ה עם ישראל, שהקדים להם את ראש השנה העוסק בגשמות בכדי לעוררם לקראת יום הכיפורים העוסק ברוחניות.

על פי יסוד זה נבוא אל הביאור גם בעניינינו, כי הנה אמת וגם נכון הדבר שמתוקף אימת הדין ומגודל רצוננו לזכות לשנה טובה ומבורכת וכל טוב סלה, הרינו מתעוררים רק לתשובה מיראה, אולם לאחר שכבר נכנסנו אל היכל התשובה וכבר טעמנו את טעמה של תשובה, אפילו שזהו רק תשובה מיראה, מכל מקום עתה כבר יקל עלינו להמשיך בעבודת התשובה עד שנזכה להגיע למעלת תשובה מאהבה^[ה].

תשובה מאהבה על ידי עסק התורה

הלום נרדה לגנים ללקוט שושנים, לתור אחר האופנים בהם מסוגלים גם אנחנו לבא לידי תשובה מאהבה, ומתוך כך נחזה שתשובה מאהבה איננה דרגה המיועדת לצדיקים בלבד, אלא כל איש ישראל אשר רוח בו יש בידו להגיע ולהשיג זאת במדה כלשהו.

כמו שמצאנו הלשון ב'תנא דבי אליהו רבה' (פרק יח) על הפסוק "שפכי כמים לבך" (איכה ב, יט): "מה מים הללו מקוה טהרה הן לישראל ולכל אשר נברא בעולם, שנאמר (במדבר לא, כג) 'כל דבר אשר יבא באש וגו' וכל אשר לא יבא

(ה) וזה לשון הספה"ק 'אור לשמים' על הפסוק 'ושב ה' אלהיך את שבותך וכו'; וזה לשונו: נראה לי על פי מה ששמעתי מכאדמו"ר מוהרי"י [מלובלין] וצללה"ה ששמעו מרבו הרב הא-להי מוהר"א [מליזענסק] וצללה"ה שבדורינו כולם נקראים בעלי תשובה, והשי"ת ב"ה ברוב רחמיו מקבל אותנו בתשובה, אבל לאדם הוא מר בתחילת התשובה כי מתחלת עם יראה, אבל הקב"ה נותן אח"כ לאדם אהבה ושמחה שיהיה וגילו ברעדה. וז"פ ושב ה' אלהיך את שבותך, התשובה שלך יהפוך השי"ת שיהיה באהבה ושמחה, וזהו ורחמיו. ושב וקבצך מכל העמים, ועל ידי זה נזכה במהרה לקיבוץ גלויות, ודו"ק.

באש תעבירו במים', כך דברי תורה מקוה טהרה היא לישראל בכל מקומות מושבותם. בא וראה כמה גדולה כחה של התורה שמטהרת את פושעי ישראל בזמן שעושין תשובה אפילו מעבודה זרה שבידם, שנאמר (יחזקאל לו, כה) 'זורקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם וגו'', ואין מים אלא תורה שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים וגו' (ישעיה נה, א)', ואין טהרה אלא דברי תורה, שנאמר (תהלים יב, ז) 'אמרות ה' אמרות טהורות וגו' מזוקק שבעתים'', ע"כ.

כתב על זה ב'נפש החיים' (שער ד - פרק לא) שבדברים האלה ממון הדרך הנכונה לבוא לידי תשובה מאהבה שהיא גם התשובה השלימה אשר אליה אנו מבקשים להגיע. וכה הם דבריו: "כי עיקר התשובה שלימה האמתית שהיא מאהבה, הוא רק על ידי עסק התורה כראוי, כמו שמנו במעלות התורה (מ"ח דברים שהתורה נקנית במסכת אבות פרק ו משנה ו) 'אוהב את המקום', וכמו שכתוב (בתפילת שמו"ע) 'השיבנו אבינו לתורתך כו' והחזירנו בתשובה שלימה לפניך".

מוסיף ה'נפש החיים' להביא כמה וכמה ראיות ברורות מדברי רבותינו ז"ל מהם נראה בבירור כי עסק התורה והתשובה מאהבה מקוטרים בחד קטירא, ומי שיש בידו יגיעת התורה מגיע כבר ממילא גם לידי תשובה מאהבה. וכדאיתא בזוהר הק' (ויקרא כא, א), "כד בר נש אתרחיק מאורייתא רחיק הוא מקודשא בריך הוא, ומאן דקריב לאורייתא קריב ליה קודשא בריך הוא בהדיה", [= כאשר אדם מתרחק מהתורה רחוק הוא מהקב"ה, ומי שקרוב לתורה קרוב לו הקב"ה אצלן], שהרי על כל פשעים תכסה אהבת התורה.

כיוצא בזה כבר אמרו חז"ל (פתיחתא רבתי, איכה), "המאור שבה מחזירו למוטב". ועוד אמרו בגמרא (מסכת סוכה נב:): "אם פגע בך מגול זה משכחו לביית המדרש, אם אבן הוא נימוח וכו' אם ברזל הוא מתפוצץ". הרי לנו באופן ברור ביותר שעסק התורה הקדושה מביאה את האדם לידי תשובה שלימה ותשובה מאהבה[1].

(1) וראה ב'בני יששכר' במאמרי חודש תשרי: כתב הרב הקדוש הנ"ל הלומד תורה לשמה אין צריך לדי' חילוקי כפרה, והנהגה כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה אשר כולם תלויים

ההתבוננות בחסדי השי"ת מעוררת לתשובה מאהבה

ומן הראוי להוסיף כאן מה שמוכח בשם הגאון רבי איצלה בלאזער זצוק"ל שהיה אומר כי על ידי ההתבוננות בחסדי השי"ת שגומל עמו בכל עת ערב ובוקר וצהרים יבוא לידי רגשי אהבה ושבח הודאה למי שעשה לו את כל הטובות האלו, ומרוב האהבה להשי"ת שמתלהב בקרבו מתעורר אצלו רצון עז והשתוקקות למלא את רצון השי"ת, ומתוך כך מתמלא בושה עצומה וכלימה תכסה פניו על חטאיו שחטא לפני קונו ומטיבו וחרטה עזה אופפת את האדם ומתנחם על מעשיו הרעים שעשה^[1].

וזתו דרגה של תשובה מאהבה, שהרי אין הוא מתחרט על עוונותיו מחמת החשש מיום הדין הקרב ובא וחושש לצאת זכאי בדין, ואף לא מפני רצונו שיתהפכו זדונותיו לזכויות, שהלא גם זה איננה תשובה על עצם החטא, אלא מפאת רצונו לזכות להרבה זכויות. אלא כל רצונו לשוב בתשובה הוא אך ורק מפני שליבו אינו יכול לשאת במחשבה שהעווה כלפי אוהבו ומטיבו בכל עת תמיד, ואף כואב לו

בשם הנכבד, ואם כן תורת אמת הוי"ה תמימה, והיא ענין לימוד תורה לשמה, שבלמודו הנה הוא נדבק כביכול בעצם כבודו ית"ש, וראו כל עמי הארץ כי שם הוי"ה נקרא עליו, וזהו שיש לפרש שובה ישראל עד הוי"ה אלקיך, עד אשר השם הוי"ה יהיה נקרא עליך להיות אלקיך, היינו על ידי לימוד תורת הוי"ה תמימה, ואמר הטעם כי כשלת בעונך, עונות ממש וכנ"ל, אבל כשתלמוד תורה הנה קחו עמכם דברים וכו'.

(ז) ראה ביישמוח ישראל שכתב שעל ידי ההתבוננות בגדלות הבורא ולעומת זה שפלות עצמו, מתוך כך בא לידי תשובה מאהבה, וזה לשונו: הוספנו עוד לבאר, דאיתא שם אמר ליה הקב"ה למשה החזר להן תשובה וכו', אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה. היינו מהחסרון שאמרו המלאכים שאתה ילוד אשה מזה בעצמו תוכל להשיבם ולנצחם, כי אמנם שזה שפלות, אולם הוא מעלה, שבמה שיודעים מצבם שהמה ילודי אשה פחותי ערך, ולעומת זה גדלות הבוב"ה, עי"ז יוכלו לבוא לשפלות ולהכנעה ולתשובה מאהבה. ותשובה היא ששב להשורש, ושורש נשמות ישראל נחצבת מתחת כסא כבודו ית"ש, ובתשובה כזו הוא מתקן כל העולמות, שהקב"ה אוהב ורוצה בתשובה כזו.

על המסך המבדיל ועל הריחוק שנתרחק מן הקב"ה על ידי חטאיו ופשעיו ולבו דווי על הצער שנגרם לו עם החטא, וזהו תשובה מאהבה.

הנה כי בן נמצאת אומר, שעבודת התשובה מאהבה לא בשמים היא ולא רחוקה היא מאתנו, אלא בכח כל אחד ואחד להגיע לזה ולהשיגה.

בן יעזרנו הקדוש ברוך הוא על דבר כבוד שמו יתברך, שנזכה לשוב לפניו מתוך אהבה על כל חטאינו ועל כל פשעינו, ושנזכה למחילה סליחה וכפרה שיתהפכו חובותינו לזכויות, ומתוך כך נזכה להיכתב ולהיחתם לפניו בספרן של צדיקים גמורים מתוך רחמים וחסדים גדולים.

שבת בו תשוב

בשבת שובה יש כח לתקן השבתות של כל השנה

השבת שבין ראש השנה ליום הכיפורים מכונה 'שבת שובה', וזאת על שם ההפטורה הנקראת בשבת זו, 'שובה ישראל עד ה' אלוקיך' (הושע פרק יד, ב), אבל לא רק משום הכי נקראה שבת זו כן, אלא באמת יש לשבת הזו כח מיוחד לשוב בתשובה שלימה על כל שבתות השנה שהיו עד הנה, וכפי שיתבאר להלן[ה].

אין מריעין בשבת

ב'טור' (אורח חיים סימן תרכ - סדר עשרת ימי תשובה) הביא את מנהג בני ספרד שבשבת שובה היו מרבים לומר סליחות ותחנונים, והיה ה'טור' מתמה על מנהגם זה, שהרי בשבת אסור להתריע ולעורר בקינות על כל מיני צרות המתרגשות לבוא, ולא רק להתריע בשופר אסור משום חילול שבת אלא אף להתריע בפה בלבד אסור, ואם כן לא ישר בעיניו מה שנוהגים בני ספרד לומר סליחות ותחנונים בשבת, ומסיים ואומר שבאשכנז אכן אין נוהגין כן.

(ה) וראה מה שכתב בספר 'תפארת שלמה' (שבת שובה) בזה הלשון: ושבת עד ד' אלהיך אותיות שב"ת. כי עיקר התשובה נגמר בשבת. כי גם אצל אדה"ר הי' ג"כ טובה גדולה מה שנברא סמוך לשבת. כי לולא זאת לא הי' יכול להתקיים עד שהמליץ עליו השבת כידוע. וז"ש ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך. היינו המלאכים שנבראו מכל המצות שהאדם עושה בכל ששת ימי המעשה ויש להם עלי' בש"ק. לכן אומרים בליל ש"ק שלום עליכם וכו' הם המלאכים אשר עומדים ומצפים על יום השבת להיות להם עלי' בליל ש"ק. א"כ גם במצות התשובה שהוא ג"כ מצות עשה ונברא ג"כ ממנו מלאך שנהפך לטובה ומלאך רע בע"כ יענה אמן. ומלאך הזה יש לו ג"כ עלי' בשבת. וזהו שנקרא שבת שובה כי השבת הוא הגורם גמר תיקון התשובה כנ"ל.

מתריעין בשבת על עיר שהקיפוח גוים או שטפוח נהר

אך ה'בית יוסף' (על אהר) מלמד זכות על מנהג זה ומשתדל ליישב זאת כראוי, ואומר, כי אולי סוברים בני ספרד כמאן דאמר בגמרא (תענית יט.), שבשעת הסכנה, כאשר הקיפו גוים את העיר ורוצים לפגוע באנשיה, או בשעה שהנהר עולה על גדותיו ועומד לשטוף את העיר, מותר להתריע אפילו בשבת (בפה ולא בשופר - דהיינו באמירת תפילת 'ענו'), לפי שהדבר בהול, וכך גם פסקו הרמב"ם (הל' שבת פ"ב הכ"ד, פ"ל ה"ב, הל' תעניות פ"א ה"ו) והטור (בסימן תקע"ו) להלכה.

הלכך - מבאר ה'בית יוסף' - גם בעשרת ימי תשובה אשר יש בו כח מיוחד שהתפילה נשמעת בו יותר משאר ימות השנה, וגם, שבימים אלו מתכונן האדם לקראת גמר דינו ביום הכיפורים וחושש שייצא גזר דינו לטוב, על כן ברי הדבר שאין לך דבר נחוי יותר מזה, וחשש זה אינו פחות מן העיר שבאו עליה גוים שמותר להתריע בשבת, ומשום הכי נהגו מלפנים בספרד לומר סליחות ותחנונים בשבת, עד כאן תורף דבריו.

אולם אם נעיין בתירוצו של הבית יוסף יוקשה לנו מאד, כי כיצד מדמה את עניין התשובה לעניין של הקיפו גוים על העיר, הלא כאשר מקיפים גוים את העיר או ששופך הנהר את העיר, ישנה סכנה מוחשית על העיר בעצם יום השבת קודש, ואם לא ירעו כעת עלולים להחמיץ את המועד עד שיהיה מאוחר ח"ו, מה שאין כן בשבת תשובה מה לו להיבהל ולומר סליחות בשבת, ימתין עד לאחר השבת ואז יאמר סליחות ותחנונים, הלא גם למחר עדיין נמצאים אנו בעיצומם של ימי התשובה ומי דוחק בו לומר הסליחות דווקא בשבת.

שבת שבתוך עשי"ת מתקן את כל שבתות השנה

אכן יתבארו הדברים היטב על פי המובא ב'שער הכוונות' (דרושי ראש השנה

בהקדמה) בשם האר"י ז"ל^[ט], שאם נחסר מעשרת ימי תשובה את שלושת הימים של ראש השנה ויום הכפורים יוותר בידינו שבועה ימי שבתא, ובאלו השבעה ימים, אם יתנהג בהם האיש ישראל כראוי וכנכון ויעשה בהם תשובה גמורה, הרי הוא מכפר בזה על כל הימים האלו שלא התנהג בהם כראוי במשך כל השנה, כלומר, ביום א' בשבוע של עשי"ת מכפר על כל ימי הא' בשבוע של השנה, ביום ב' מכפר על כל ימי הב' שעברו עליו, וכן על זה הסדר, ואם יתנהג כראוי בכל השבוע של עשרת ימי תשובה נמצא מתקן את כל ימיו ומכפר עליהם.

לפי החשבון הזה יימצא, שליום השבת קודש של עשרת ימי תשובה יש חשיבות מכרעת ביותר, כי על ידי השבת הזאת יש בידו לתקן את כל שבתותיו עד הנה שלא היו כדבעי, ובשביל התיקון הזה לא יועיל לו התשובה של שאר ימות השבוע, שהרי התשובה של יום ראשון מתקן את כל הימי ראשון בשבוע והתשובה של יום שני מתקן את של יום שני, ואם בשבת שובה לא יעסוק בתשובה אזי כל השבתות שלא היו כראוי מה תהא עליהם, כיצד יוכל לתקנם, על כן נחוץ לעסוק בתשובה בשבת שובה בכדי שלא יהיה כמעוות שלא יוכל לתקן.

מעלת בנין ביתר שאת את הסברה של הבית יוסף להתיר לומר סליחות בשבת, כי באמת דומה שבת שובה לבאו גוים או שטף הנהר את העיר, כי כמו שבמקרה דהתם, אם לא יתריע מבעוד מועד עלולים כל בני העיר להינזק בעצם יום השבת, כך גם במקרה דנן, אם לא יעסוק בתשובה בשבת ולא יאמר סליחות ותחנונים עלולים להינזק השבת הזאת ובעקבותיה כל שבתות השנה שלא יתעלו ולא יתוקנו כראוי, ומכאן זה שפיר מובן מה שדימה הבית יוסף מילתא למילתא ליישב את מנהג ספרד לומר סליחות ותחנונים בשבת.

(ט) ובימשנה ברורה' (סימן תרג) הביא זאת מתוך דברי היערות דבש' חלק א' דרוש א'.

יחוש על כל רגע בימים אלו שלא לאבדם

כתנא דמסייע לדברינו נוכל להביא את הלשון שכתב הגה"ק רבי אליעזר פאפו זצוק"ל בספר 'פלא יועץ' (ערך תשובה), ודבריו תואמים מאד למה שכתבנו, שכן כך כתב שם: "בכל יום מימים האדירים האלה יתודה במר נפש וישפוך שיחה ידרוש סליחה, כי הימים ימי רצון ותפלתו ותשובתו עושה פרי, וכתוב בספרים שהפרש יש בין עשרת ימי תשובה לשאר הימים לענין תשובה ותפילה כהפרש האור מן החושך, ויפה שעה בתשובה ומעשים טובים בימים האלה מימים שלמים בשאר הימים, אשר על כן ראוי לחוש על כל רגע של ימים אלו שלא לאבדו".

הרי לך, שכל רגע ורגע של עשרת ימי תשובה שאיבד אותה ולא עשה בה תשובה הווי אבדה שאין לה תמורה כלל, ויש לחוש ביותר על כל רגע של עשרת ימי תשובה שלא להפסידה, ועל כן לא יהא כשוטה המאבד מה שנותנים לו, אלא גם ביום השבת קודש יראה לעסוק בתשובה ותיקון המעשים, ולא יחמיץ את המתנה הנפלאה שקיבלנו מידו הרחומה של אבינו רועינו מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, המתנה הגדולה לתקן את כל הימים וכל השבתות שעברו עלינו.

לא ניתנו שבתות אלא לעסוק בתורה

מעתה, כאשר כבר נודע לנו גודל החובה להתנהג בשבת זו בקדושה יתירה ובעבודת השי"ת הרבה יותר משאר שבתות השנה, הרי שבוודאי ובוודאי נשתדל גם אנו לעשות כן, ועל אף שלהלכה כתב ה'בית יוסף' בסוף דבריו שהשתא לא נהגו לומר סליחות ותחנונים בשבת, ונמצא שאין אנו מתעסקים בשבת ב'סור מרע', אך על כל פנים נכון הוא כנכון היום שעל כל פנים יש לנו להתחזק ביותר בעניינים של 'עשה טוב'.

הלכך יראה האיש הנלכב וישתדל להתחזק בשבת זה במאד מאד בעסק התורה ובעבודת השי"ת, וכדאמרו בירושלמי (שבת פא.), שלא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהן בדברי תורה, ואם היה למוד לקרות דף אחד קורא שני

דפים ואם היה למוד לשנות פרק אחד ישנה שנים וכו' (לשון המדרש, ויקרא רבה- כה, א), ויענג בערגה וכיסופין את נועם השבת המתאמת ומתאחדת בתורה הקדושה, כאשר ציוונו הבורא יתברך שמו לזכרו ולהתענג ביתר הנשמה אשר נתן בנו, בזכות זה נזכה לתקן ולהעלות לשורשם את כל שבתות השנה שאולי לא היו כהוגן כל צרכם, ועתה יבואו על תיקונם ועל מנוחתם בסייעתא דשמיא^[1].

שובה ישראל - עד ה' אלוקיך

וייאמר בזה עוד, שלא זו בלבד שבשבת זה יכולים לתקן את כל השבתות כולם, אלא שבפעם היום השבת הזה ישנו כח מיוחד ונפלא מאוד להתקרב אל השי"ת בהפלגה גדולה, ואם כי בכל שבת ושבת יכול כל אחד ואחד להתקרב אל הבורא יתברך שמו, אבל בשבת זו על אחת כמה וכמה, וכמו שאנו אומרים בשבת זה בהפטרה 'שובה ישראל - עד ה' אלוקיך', שכעת מסוגלים לשוב ולהתקרב, ועד היכן, עד ה' אלוקיך.

(י) ובמיוחד אמורים הדברים בשבת הסמוך לראש השנה, ככהאי שתא, כי כאשר יחול השבת מיד אחר ראש השנה יש בה שלימות מיוחדת, וכדאיתא בספר 'מגיד מישרים' (פרשת נצבים) ממה שגילה המגיד למרן המהר"י קארו זי"ע, ונעתיק כאן את הלשון בפנים הספר: ובהאי שתא דהני יומי דשבתא בתריהון שלימותא איהו, דההוא יומא דשבתא רמיז לכתר, ובשאר שנין האי יומא צום גדליה אבל לאו שלימו כמו כד אירע יומא דשבתא סמוך לראש השנה, והא מקמי דאקטיל גדליא לא הוה עבדינן רמיזא לכתר דהא כליל ביומא דראש השנה דרמיז לחכמה ובתר דאקטיל גדליא סגיא מסאבו בעלמא ואיבעי לן למעבד רמזא לכתר ומ"ה קבעו ביה תענית.